

Handläggare:
Ulla Fredriksson, Lars Strand
Telefon:
508 36 216, 508 36 205

Till
Äldrenämnden
den 15 december 2009

Anhörig/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg

Äldreförvaltningens förslag till beslut

1. Äldrenämnden godkänner äldreförvaltningens förslag till anhörig/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg
2. Äldrenämnden föreslår kommunstyrelsen att föreslå kommunfullmäktige anta anhörig/närståendepolicyn för Stockholms stads äldreomsorg

Gunnel Rohlin
direktör

Raili Karlsson
avdelningschef

Sammanfattning

I kommunfullmäktiges budget 2009 fick äldrenämnden i uppdrag att utarbeta en anhörigpolicy. Äldreförvaltningen har tagit fram ett förslag till en övergripande anhörig/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta vägledning för kommunerna i tillämpningen av lagförändringen om anhörigstöd. När denna vägledning föreligger föreslår äldreförvaltningen att nya riktlinjer för dokumentation utformas och utbildning ges till berörda.

Bakgrund

Skyldighet att erbjuda anhörigstöd

I maj 2009 beslutade riksdagen om ändring i lydelsen av bestämmelsen i 5 kap.10 § socialtjänstlagen, SoL om stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående. Den nya lydelsen har trätt i kraft 1 juli 2009.

Personer som vårdar eller stödjer närstående

Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder.

Syftet med lagändringen är att tydliggöra socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar och stödjer närstående. I förarbetet påpekas betydelsen av stöd och erkännande till anhöriga och andra personer för det arbete de utför. Stödet regleras som en skyldighet för kommunen, men medför ingen rättighet för den enskilde. Socialstyrelsen har i samma regeringsbeslut fått i uppdrag att utarbeta vägledning till stöd för tillämpning av lagstiftningen.

Anhörigvård

Anhörigvård är ett frivilligt åtagande för den anhörige. I allt arbete gäller att den enskilde ger sitt tillstånd till att anhöriga/närstående ska få vara delaktiga i hans/hennes vård och omsorg. Enligt Socialstyrelsen svarade anhöriga/närstående för ungefär 70 procent av all äldreomsorg som bedrevs i samhället år 2000.

Anhörigstöd i Stockholms stad

I stadens äldreplan 2007 - 2011 anges att "Det ska finnas ett varierat utbud av stöd- och hjälpinsatser till dem som vårdar anhöriga/närstående".

Enligt nuvarande riktlinjer för Stockholms stad vid handläggning av ärenden enligt SoL och LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) ska staden ge stöd och avlastning till dem som vårdar anhöriga/närstående. Stödet kan bestå av bl.a. avgiftsfri avlösning i hemmet med upp till fyra timmar per vecka. I riktlinjerna påpekas att informationen om vilket stöd och hjälp som kan erhållas ska vara enkel och lätt tillgänglig samt att samråd ska ske så långt möjligt med anhöriga t.ex. vid individuell vårdplanering.

Stadsdelsnämnder har under de senaste åren bl.a. med beviljade stimulansmedel utvecklat anhörigstöd. Tio stadsdelsnämnder har anhörigkonsulenter som ska svara för anhörigfrågor och vara länken mellan anhöriga och kommunen. I andra stadsdelar har man valt att lägga ansvaret på en biståndshandläggare eller någon annan befattningshavare. Organisatorisk ställning och arbetsuppgifter varierar.

Stimulansmedel

För år 2009 har staden beviljats stimulansmedel med sammanlagt 12,7 mnkr, totalt beviljades kommunerna 150 mnkr år 2009. För år 2010 kompenseras kommunerna med 300 mnkr för det ökade åtagande som lagändringen innebär. Från och med år 2011 överförs 300 mnkr till det generella statsbidraget. Medel för 2009 och 2010 utbetalas av Socialstyrelsen utan ansökningsförfarande enligt samma kriterier som det kommunala utjämningsbidraget. Medlen ska användas för fortsatt utveckling av stöd till anhöriga.

Ärendet

I kommunfullmäktiges budget 2009 fick äldrenämnden i uppdrag att utarbeta en anhörigpolicy till stöd för stadsdelsnämndernas arbete med anhöriga. Äldreförvaltningen har tagit fram ett förslag till en övergripande anhörig/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg (bilaga 1).

Anhörig/närståendepolicyn ska vara vägledande för stadsdelsnämndernas arbete med att ge stöd och hjälp till de anhöriga och närstående som vårdar en person som är 65 år eller äldre. Anhörig/närståendepolicyn omfattar såväl förhållnings-sätt, bemötande som vilka stödinsatser som ska finnas att tillgå. I policyn betonas att anhöriga ska ses som en resurs och att deras erfarenheter och kunskaper ska tas tillvara.

Målgruppen

Det finns en rad olika begrepp som beskriver målgruppen. Myndigheter väljer i regel att använda begreppet anhörig i sina texter för den som ger insatser och närstående för den person som tar emot omsorg, vård och stöd (Prop.2008/09:82). Begreppet anhörig används även av de Anhörigas Riksförbund.

I juridisk mening förutsätter begreppet anhörig att det finns någon form av släktskap mellan de berörda. Det är dock inte ovanligt att grannar och vänner träder in i anhörigas ställe och antar ”funktionen” som anhörig. Därför talas i lagtexten om närstående, som är ett vidare begrepp. Det är den som behöver vård och omsorg som avgör vem som är närstående.

Nationellt Kompetenscentrum Äldre¹ och Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum benämner alla som regelbundet tar hand om en äldre, sjuk eller funktionshind-

¹ Samarbetsresurs för att utveckla framtidens anhörigstöd med uppdrag från regeringen och Socialstyrelsen

rad person för informella vårdgivare. Informella vårdgivare delas in i tre grupper anhängigvårdare, omsorgsgivare och hjälpare utifrån hur ofta och mycket de bistår en person.

För att tydliggöra att policyn omfattar alla som vårdar/hjälper en person som är 65 år eller äldre, oavsett släktskap eller relation, används i förslaget begreppet anhängig/närstående policyn.

Stödinsatser till anhängiga/närstående

Med stöd menas olika insatser som primärt syftar till att fysiskt, psykiskt och socialt underlätta för personer som vårdar eller stödjer närstående. Begreppet stöd innefattar bl.a. bemötande, information, kunskap, råd, avlösning, hjälpmedel och hemtjänst. Ur ett förebyggande perspektiv är det av vikt att olika stödinsatser kan erbjudas som motsvarar personens behov. Även om den som vårdar är under 65 år men vårdar en person som är 65 år eller äldre ska äldreomsorgen tillgodose behovet.

I anhängig/närståendepolicyn anges vilka olika stödinsatser som ska erbjudas till anhängiga och närstående. Dels finns generella stödinsatser, dels finns riktade insatser beroende på om den som vårdas bor i ordinärt boende eller på ett vård- och omsorgsboende. Särskilda insatser finns också för den anhängige som är sammanboende med den enskilde som är i behov av vård och omsorg.

I policyn anges att en stödplan för den anhängige/närstående ska upprättas vid behov. I stödplanen ska framgå vilka stödinsatser den anhängige/närstående önskar och vem som ansvarar för insatserna.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom äldreförvaltningen i samråd med anhängigkonsulenter vid stadsdelsförvaltningarna Farsta, Hägersten-Liljeholmen, Kungsholmen, Norrmalm, Skarpnäck, Södermalm och Östermalm samt representanter från stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör och Skärholmen. Kommunstyrelsens pensionsråd och äldrenämndens handikappråd har tagit del av ärendet den 27 oktober 2009. Fackliga organisationerna har tagit del av ärendet den 28 oktober 2009.

Äldreförvaltningens synpunkter och förslag

Att ge stöd och hjälp till anhängiga och närstående är en viktig del av äldreomsorgens verksamhet. I Stockholms stad finns idag dels biståndsbedömda stödinsatser, dels stödinsatser i form av stödgrupper, anhängigkonsulenter, anhängigombud m.m.

Förvaltningen ser det dock angeläget att stödinsatserna är så likvärdiga som möjligt över hela staden även om det ska erbjudas utifrån individens behov. Det är också viktigt att alla som arbetar inom äldreomsorgen har ett gemensamt förhållningssätt och bemötande i våra kontakter med anhöriga och närstående. Alla anhöriga och närstående som kommer i kontakt med äldreomsorgen ska uppleva att de får ett gott bemötande och att deras kunskaper och erfarenheter respekteras. Även sedan äldreomsorgen övertagit huvuddelen av vård- och omsorgsarbetet har anhöriga en betydelsefull roll för att utveckla bra och tillfredsställande helhetslösningar i samverkan. En tillåtande atmosfär ska råda och anhöriga ska få vara delaktiga i omsorgen om så önskas. Det kan dock inte nog betonas att det stöd och hjälp som anhöriga och närstående utför sker på frivillig basis och ska aldrig upplevas som ett tvång.

Begreppet anhöriga och närstående

Många äldre får stöd och hjälp av andra än de närmaste anhöriga. Det kan vara nära vänner, grannar eller andra som den enskilde ser som närstående. Äldreförvaltningen anser det därför angeläget att begreppet anhörig/närstående används för att tydliggöra att policyn inte endast omfattar den som har ett släktskap med den enskilde som är i behov av vård och omsorg.

Stödinsatser till anhöriga/närstående

Anhörig/närståendepolicyn lägger särskilt tonvikt vid information och delaktighet. Inför verksamhetsberättelsen 2008 genomfördes av äldreförvaltningen en enkätundersökning riktad till anhöriga. Två tredjedelar (62%) ansåg att de fick den hjälp och stöd de behöver i sin vardag. Av undersökningen framkom att många efterfrågar bättre information om vad äldreomsorgen kan erbjuda och om olika hjälpmedel. När det gällde stödinsatser efterfrågades bl.a. avlösning kvällar/helger och egen eller gemensam rekreation. Andra önskemål var möjligheter till samtal med kurator, anhörigkonsulent eller annat professionellt stöd. Förvaltningen har i arbetet med anhörig/närståendepolicyn tagit hänsyn till de framkomna önskemålen. Äldreförvaltningen vill särskilt betona vikten av att det finns en flexibilitet och lyhördhet i utformningen av stödinsatserna till anhöriga och närstående.

Under de senaste åren har flera stadsdelsnämnder med hjälp av stimulansmedel satsat och utvecklat anhörigstöd genom anhörigkonsulenter eller motsvarande. Anhörigkonsulenten svarar för insatser som inte är myndighetsutövning. Konsulenten ska ta tillvara den närståendes intressen, ge råd, stöd och information både i grupp som till enskilda. Anhörigkonsulenten ska även samverka och samarbeta med frivilligorganisationer. Hur och vilka stödåtgärder som erbjudits anhöriga har varierat mellan stadsdelsnämnderna. Äldreförvaltningen ser gärna att det i alla stadsdelsnämnder finns tillgång till en anhörigkonsulent.

Stödplan och dokumentation

I regeringens proposition (Prop. 2008/09:82) påpekas vikten av en nationell statistik med information om hur många, vilka stödåtgärder som erbjudits och även getts till anhöriga. Därför kan Socialstyrelsen komma med vägledning om förändrade dokumentationskrav vilket kan innebära att även serviceinsatser, som inte kräver biståndsbedömning ska dokumenteras för att erhålla statistik.

Det finns inte idag något övergripande ärendehanteringssystem för anhörigkonsulenter då de råd och stöd som ges inte är dokumentationspliktiga enligt dokumentationsförordningen (SOSFS 2006:5). Att införa ett system som skulle motsvara behovet för framtagande av det framtida kravet på statistik lär innebära betydande kostnader. Anhörigkonsulenter ska fortsätta att föra anteckningar och att upprätta ett stödplan enligt mall (bilaga 2). Dessa är dock inte att anses som journalhandlingar.

Ekonomiska konsekvenser

Då de flesta stadsdelsnämnderna redan idag kan erbjuda flertalet av de stöd som policyn påtalar beräknar äldreförvaltningen att de ökade kostnaderna finansieras inom ramen av stimulansmedel för anhörigstödet. Möjligheter till kontakter mellan anhöriga och utsedd kontaktperson, sjuksköterska eller chef förekommer redan idag. Dessa bör dock bli mer regelbundna för att skapa trygghet och tillit till den omsorg och vård som bedrivs.

Utbildning

Intentionerna bakom den nya lagen är att i ökad utsträckning uppmärksamma anhöriga på ett positivt sätt. Om anhörigas situation underlättas genom individuellt inriktade insatser av god kvalitet så att de känner trygghet får såväl den äldre som den närstående en ökad livskvalitet. För att implementera detta synsätt samt Stockholms stads anhörig/närståendepolicy i stadens verksamheter planerar äldreförvaltningen en utbildning för samtliga biståndshandläggare och anhörigkonsulenter. Även för kommunala och privata utförare planerar äldreförvaltningen att anordna en halv seminariedag för information och diskussion.

Anhörig/närståendepolicyn ska spridas till samtliga verksamheter inom äldreomsorgen och publiceras på stadens webbplats, www.stockholm.se. De anhöriga kommer att informeras genom en särskild broschyr som ska delas ut av biståndshandläggare och finnas på olika platser som äldre personer besöker. Information lämnas även på olika språk.

Bilagor

1. Anhörig/närstående policy för äldreomsorgen i Stockholms stad
2. Stödplan för anhöriga